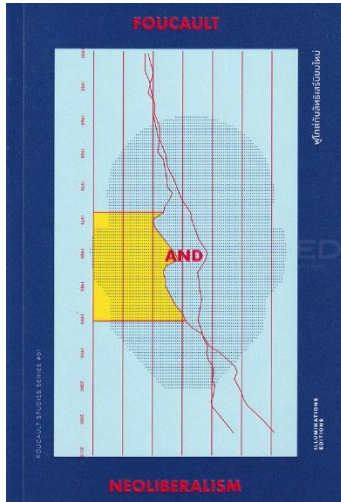

วารสารความเป็นธรรมทางสังคมและความเหลื่อมล้ำ

ปริทัศน์หนังสือ - ฟูโกต์กับลัทธิเสรีนิยมใหม่ การค้นหาในชีวิตภายหลังการเรียน

ผู้เขียน: พิชณน์ พิสุทธาชาติ

ปีที่พิมพ์: 2020

ISBN: 9786168215265

จำนวนหน้า: 412

ศิววงศ์ สุขทวี^{ก1}

Siwawong Sooktawee^a

^กสหภาพนักศึกษาและคนทำงานแห่งศาลายา

^aUnion of Students and Workers of Salaya

ช่วงสมัยที่เรียนหนังสือระดับปริญญาโทเมื่อหลายปีก่อนนั้นก็ตื่นตื้นกับแนวคิด Biopolitics หรือ ชีวิตการเมือง (ถูกนำเสนอครั้งแรกใน The History of Sexuality (1976) และ ต่อมาใน Society Must Be Defended ในปีเดียวกัน) ชีวิตที่กลายเป็นศูนย์กลางที่เป็นสนามแห่งใหม่ของอำนาจ และ Governmentality หรือ ตรรกะและกลวิธีในการปกครองของฟูโกต์ (แนวคิด Governmentality ปรากฏครั้งแรกในการบรรยายครั้งที่ 4 ของเขาในหัวข้อ Se'curite', Territoire, Population [Security, Territory, Population] ได้ตีพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกเป็นภาษาอิตาลี และถูกแปลเป็นภาษาอังกฤษในวารสาร Ideology and Consciousness (1979)) แต่ด้วยความสนใจในชีวิตของผู้พยายายถิ่นคนไร้รัฐชาวโรฮิงญาในโลกของรัฐสมัยใหม่ก็เลยต้องพักความสนใจในฟูโกต์ไปก่อนแล้วกลับไปหา "Bare life หรือ ชีวิตที่เปลือยเปล่า" ของ (Agamben, 1998) ที่ได้แย้งกับฟูโกต์ถึง

¹Corresponding author, E-mail address: siwawong@gmail.com

การดำรงอยู่ของอำนาจรัฐที่จำแนกแยกแยะผู้คนที่พร้อมถูกกระทำโดยไม่มีใครปกป้องคุ้มครอง ทำให้ความตายไม่มีความหมาย ไม่มีใครต้องรับผิดชอบ ต่อเนื่องมาจนถึง Sovereign bodies ที่สนใจองค์อำนาจอธิปไตยที่หลากหลายที่ใช้ความรุนแรงเหนือชีวิตผู้คน (Hansen & Stepputat, 2005) รัฐและองค์อธิปไตยเหล่านี้ไม่เห็นชีวิตผู้คนเป็นพื้นฐานที่มาและเป้าหมายของการดำรงอยู่ พวกมันมีเพียงความสามารถในการใช้ความรุนแรงเท่านั้น รัฐและองค์อธิปไตยแบบนี้จำเป็นต้องเปลี่ยนแปลงหรือไม่ก็ต้องถูกยกเลิกไป

กลับมาที่แนวคิด ชีวการเมือง ที่มีชีวิตเป็นทั้งที่หัวใจของอำนาจในการปกครองในตอนนั้นก็ช่างคล้ายกับแนวคิดเสรีนิยมใหม่ ใน In A brief history of neoliberalism ของ David Harvey (Harvey, 2007) ที่ได้นำเสนอสรุปและนำเสนอแนวคิดเสรีนิยมใหม่ในฐานะที่เป็นชุดของแนวคิด นโยบายของรัฐที่แปรสัณฐานให้เป็นเอกชน พยายามแปรรูปสวัสดิการสาธารณะให้เป็นความรับผิดชอบในชีวิตผู้คนจากรัฐไปให้ปัจเจกชนโดยอาศัยระบบตลาดและศีลธรรมเฉพาะบุคคล เลยกลายเป็นคำถามที่ค้างใจตั้งแต่เรียนจบจนถึงปัจจุบันว่า หรือว่าฟูโกต์จะเป็นเสรีนิยมใหม่

ผมได้หนังสือ ฟูโกต์กับลัทธิเสรีนิยมใหม่ Foucault and Neoliberalism (พิพัฒน์ พสุธารชาติ, 2563) มาเมื่อปลายปีเดียวกัน อ่านไปอย่างช้า ๆ ก็เห็นว่าหนังสือเล่มนี้ช่วยคลี่คลายและขยายความเข้าใจเพิ่มเติมได้มากขึ้นจริง ๆ ปมในใจค่อย ๆ คลี่คลายลงไปบ้าง ทั้งความเข้าใจที่มากขึ้นของเสรีนิยมใหม่ พร้อมกับปมของขบวนการฝ่ายซ้ายในขณะนั้นที่เห็นว่าการไม่ประณามแนวคิดเสรีนิยมใหม่ของฟูโกต์จะหมายถึงว่าเป็นการสนับสนุนเสรีนิยมใหม่ซึ่งก็เป็นการสรุปที่ไปไกลเกินไปอีกเช่นกัน

ฟูโกต์กับลัทธิเสรีนิยมใหม่ นำเสนอประเด็นคำถามที่ค้างใจคือ ฟูโกต์เป็นเสรีนิยมใหม่หรือไม่ ซึ่งในหนังสือได้พยายามคลี่คลายในอีก 2 ประเด็น คือ การตอบคำถามแรกก่อนว่าเสรีนิยมใหม่คืออะไร ซึ่งก็เห็นว่าเป็นชุดของแนวคิดที่หลากหลาย และแตกต่างกันไปในแต่ละภูมิภาค แต่ก็มีสำนักคิดหลัก ๆ คือสำนักชิคาโก ที่พยายามทำให้ตลาดมีบทบาทมากขึ้น นำไปสู่การแปรรูปทุกอย่างให้เป็นสินค้า กับเสรีนิยมใหม่สำนักออร์โด (Ordoliberalism) (ในบทฟูโกต์และแนวคิดเสรีนิยมแบบออร์โด (Ordoliberalism) โดยกนกนัย ถาวรพานิช) ในเยอรมัน ที่เชื่อในการแข่งขันในระบบตลาด แต่เพื่อให้ตลาดรักษาการแข่งขันได้อย่างมีประสิทธิภาพ รัฐจึงต้องเข้ามากำกับเพื่อให้การแข่งขันในตลาดเป็นไปเพื่อประโยชน์สังคม นำไปสู่แนวทางการพัฒนาที่เยอรมันใช้มาตั้งแต่ภายหลังการสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่สอง คือ สังคมน้ำตลาด เป็นการพยายามทำให้การแข่งขันในตลาดมีประสิทธิภาพ สร้างความเท่าเทียมในการแข่งขันและตอบสนองความต้องการทางสังคม เป็นเหตุผลว่าทำไมเศรษฐกิจในเยอรมันและหลายชาติในยุโรปเหนือจึงยังถกเถียงกันอยู่ว่าเป็นเสรีนิยมใจดี หรือสังคมนิยมใจไม่ถึง (ผู้เขียน) ซึ่งทั้งสองสำนักก็เป็นการพยายามปรับปรุงแนวคิดเสรีนิยมแบบเดิมเหมือนกันทั้งคู่ เพราะตลาดมีแนวโน้มที่จะทำลายตัวเองเพราะการใช้เสรีภาพของผู้คนในการเอาเปรียบซึ่งกันและกัน

ในช่วงหนึ่ง ฟูโกต์ปะทะสังสรรค์ รวมถึงเข้าร่วมฝ่ายซ้ายในฝรั่งเศส ที่แยกออกมาเป็น the Second Left หรือ ฝ่ายซ้ายคลี่คลายที่สอง (ในบท “Liberalism without Humanism” ของ Behrent แปลโดย แปลโดย ภาคิน นิมนานนวงศ์ และมนัฏฐา จงดีไพศาล) ซึ่งยังคงเป็นแนวทางเชื่อในอำนาจอธิปไตยและกฎหมาย แต่ปฏิเสธแนวคิดรัฐนิยม ปัญหาคือถ้าไม่ต้องการให้รัฐขยายตัวออกไปมากขึ้นเพื่อกำกับชีวิตผู้คน ชีวิตประจำวัน แล้วจะ

ใช้อะไรทดแทนการปกครองของรัฐที่มากเกินไป ขณะที่ฟูโกต์เองก็ไม่เชื่อว่ามี "สังคมนิยมไม่น่าจะสามารถสร้างตรรกะและกลวิธีการปกครองของมันเองได้" (หน้า 233) และทางเลือกที่มีคือการใช้ "ตรรกะและกลวิธีการปกครองแบบเสรีนิยม หรืออะไรที่คล้ายกัน"

ในประเทศไทยที่มีการเคลื่อนไหวเรียกร้องให้มีการสร้างระบบสวัสดิการสังคมถ้วนหน้า ซึ่งก็มีแนวโน้มที่จะนำไปสู่การขยายหน่วยงานของรัฐให้มากขึ้น โหล่งขึ้นในการดูแลผู้คนภายใต้ระบบสวัสดิการสังคมถ้วนหน้า ซึ่งยังคงเป็นคำถามที่การเคลื่อนไหวเพื่อรัฐสวัสดิการจะยังไม่ได้มีคำตอบที่ชัดเจนมากนักในปัจจุบัน

ฟูโกต์ก็ยังไม่ได้มีอะไรที่ชัดเจนมากนักนอกเหนือไปจาก "ระบบสวัสดิการที่เปิดโอกาสให้เรา มีความสัมพันธ์ที่รุ่มรวย แตกต่าง หลากหลาย และยืดหยุ่นมากขึ้น ขณะเดียวกันก็รับรองว่าเราแต่ละคนจะมีอิสระในการกำหนดชีวิตตัวเองอย่างแท้จริง" เพื่อไปให้พ้นกับการพึ่งพิงสวัสดิการที่กลายเป็นปัญหาต่อมาแน่นอนว่า แนวคิดแบบนี้คือการกระจายอำนาจ การจัดความสัมพันธ์แบบใหม่ระหว่างผู้ให้บริการกับผู้ให้บริการที่จะกลายเป็นศูนย์กลางการตัดสินใจ โดยสรุป เขาเห็นว่า ระบบสวัสดิการควรจะกลายเป็น "พื้นที่ทดลองขนาดใหญ่" และ "สิ่งประกอบสร้างเชิงสถาบันทั้งหมดจะต้องได้รับการปรับโครงสร้างใหม่ตั้งแต่บนลงล่าง" (หน้า 240) แต่แน่นอนว่าการทดลองมีต้นทุนที่ต้องจ่ายกับผลลัพธ์ที่ไม่สามารถคาดการณ์ได้

หากจะพอสรุปความเป็นไปได้ในการมองความสัมพันธ์ระหว่างฟูโกต์กับเสรีนิยมใหม่ (หน้า 241) อยู่ที่ใช้อำนาจควบคุมที่อยู่ภายนอกอำนาจอธิปไตย การสร้างภาวะพึ่งพิงภายในรัฐสวัสดิการของรัฐสังคมนิยมที่นำไปสู่การมีจุดร่วมที่คล้ายคลึงกันระหว่างฟูโกต์กับแนวทางของ "ฝ่ายซ้ายคลื่นลูกที่สอง" ที่เกิดขึ้นในฝรั่งเศส โดยเน้นการต่อต้านรัฐนิยมของ "ฝ่ายซ้ายคลื่นลูกที่หนึ่ง" ที่แสดงความประสงค์ในการนำความคิดและแนวทางแก้ไขปัญหาแบบเสรีนิยม

คำถามที่น่าสนใจต่อไปในตอนนี้เป็นเรื่องการเชื่อมโยงจิตวิญญาณของการปลดปล่อยกับการสร้างสิทธิสวัสดิการและการคุ้มครองทางสังคมที่เข้มแข็งเข้าไว้ด้วยกันให้ได้ อย่างไร ท่ามกลางกระแสการต่อต้านรัฐนิยมและความไร้ประสิทธิภาพในปัจจุบัน

หนังสือ ฟูโกต์กับเสรีนิยมใหม่ แบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกจะเป็นภาคที่ 1 ความคลุมเครือของเสรีนิยมใหม่ โดยแยกเป็น 4 บท คือ บทที่ 1 แนวทางศึกษาเสรีนิยม โดย ดาเมียน คาโฮล์, เมลินดา คูเปอร์, มาร์ติน โคนิงส์ และเดวิด พรินซ์ ซึ่งเสนอให้พิจารณาเสรีนิยมใหม่ที่มีความแตกต่างทั้งในทางปฏิบัติและทฤษฎีในแต่ละภูมิภาคของโลก

บทที่ 2 ภูมิประวัติศาสตร์ของ "เสรีนิยมใหม่" ของ Arnaud Brennetot การคิดใหม่ถึงความหมายของหลากหลายวิชาการที่เปลี่ยนแปลงและซับซ้อนได้ โดยการติดตามวาทกรรมที่อยู่ล้อมรอบเสรีนิยมใหม่ที่เกิดขึ้นฝรั่งเศส ก่อนที่จะเดินทางเข้าไปในยุโรปตะวันตก อเมริกา และละตินอเมริกา ขณะที่การตีความหมายเสรีนิยมในลักษณะสุดขั้วกลายเป็นปัญหาในการทำ ความเข้าใจเสรีนิยมในยุโรปตะวันตก

บทที่ 3 การเดินทางของเสรีนิยมใหม่ใน 3 ทวีป โดย วีระยุทธ กาญจน์ชูฉัตร ที่เน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงของแนวคิดเสรีนิยมใหม่ในบริบทการเมืองใน 3 ภูมิภาคของโลก ละตินอเมริกา ยุโรปตะวันออกและเอเชีย

บทที่ 4 ฟูโกต์และแนวคิดเสรีนิยมแบบออริโด โดย กนกนัย ถาวรพานิช ที่กลับไปหาแนวคิดเสรีนิยมแบบออริโดในช่วงเวลาที่ฟูโกต์บรรยาย โดยเปรียบเทียบกับสำนักชิคาโก

และภาคที่ 2 เรื่องอำนาจของฟูโกต์กับเสรีนิยมใหม่ เริ่มจากในบทที่ 5 ฟูโกต์กับการโต้เถียงเรื่องเสรีนิยมใหม่ โดย มิทเชลล์ ดีน ที่ลงไปสำรวจการใช้แนวคิดเสรีนิยมใหม่ในการทดสอบแลวิพากษ์วิจารณ์ความคิดและข้อเท็จจริงที่นำไปสู่การปะทะสังสรรค์กับเสรีนิยมทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่าง ๆ

บทที่ 6 เสรีนิยมที่ปราศจากมนุษยนิยม: มิเชล ฟูโกต์และลัทธิตลาดเสรี, 1976 – 1979 โดย ไมเคิล ซีเบิร์ตเรนท์ ที่ค้นพบจุดร่วมทางความคิดระหว่างฟูโกต์กับเสรีนิยมใหม่ คือความหวาดระแวงที่มีต่อรัฐที่นำไปสู่ศิลปะของการไม่ปกครอง

บทที่ 7 สำหรับมิเชล ฟูโกต์ “แฮมเบอร์เกอร์” อร่อยจริงหรือเปล่า? โดย ธเนศ วงยานนาวา ที่ได้เรียงความคิดของฟูโกต์ และการถูกตีความใหม่ภายหลังการเสียชีวิต และบทที่ 8 เมื่อเสรีนิยมใหม่ปล้นชิงประชาธิปไตย: ฟูโกต์ของเวนดี้ บราวน์ โดย ต่อศักดิ์ จินดาสุขศรี ที่หยิบยกบทความของเวนดี้ บราวน์ ที่หยิบยืมแนวความคิดของฟูโกต์มาอธิบายสิ่งที่เธอสนใจประชาธิปไตยและความท้าทายจากเสรีนิยมใหม่

บรรณานุกรม

- Agamben, G. (1998). *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life* (1st edition; D. Heller-Roazen, Trans.). Stanford, Calif: Stanford University Press.
- Hansen, T. B., & Stepputat, F. (Eds.). (2005). *Sovereign Bodies: Citizens, Migrants, and States in the Postcolonial World*. Princeton, N.J: Princeton University Press.
- Harvey, D. (2007). *The neoliberal state*. In *A brief history of neoliberalism*. Oxford University Press.
- พิพัฒน์ พสุธารชาติ. (2563). *ฟูโกต์กับลัทธิเสรีนิยมใหม่*. กรุงเทพฯ: อิลลุมเนชั่น เอ็ดิชั่นส์.